

BİRİ BİZİ GÖZETLİYOR PROGRAMI VE ELEKTRONİK GÖZETİM

Alper Altunay*

Özet: "Biri Bizi Gözetliyor" programı ile gözetleme kavramı, Türk toplumunda geniş bir kesiminde tartışılmaya başlanmıştır. Bu tartışmalar toplumsal yapı içindeki ideolojilere göre farklılıklar göstermiş, gözetleme kavramına farklı bakış açıları ile yorumlar getirilmiştir. Oysa toplumu oluşturan bireyler gerçekte gözetleyen değil, gözetlenen konumundadır. İleri teknolojiler ile gelişen yeni gözetim mekanizmaları, önceleri devletçi bir amaç ile kullanılırken, tüketim toplumuna geçişle birlikte, tüketici alışkanlıklarının ölçülmesine dek süregelmiştir. Sonuç olarak, "Biri Bizi Gözetliyor" programı, izleyicilere bir gözetleyen yanılsaması yaratmakla birlikte, gerçekte gözetlenenler toplumun kendisidir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Toplumsal Gözetim.

TELEVISION PROGRAM "SOMEONE IS WATCHING US" AND ELECTRONIC VOYERISM

Abstract: With "Someone is Watching Us", a Turkish version of Big Brother television show, the concept of peeping has began to be discussed in every level of Turkish society. These discussions have been shown differences through the sort of ideologies in society and brought different kind of point of views to the concept of peeping. Individuals that form the society are not the ones who are actually watching but the ones being watched, being peeked. New peeping mechanisms, which was developed by the advanced technologies, formerly used in ruling state ideology purposes, within the transition to consumption society period, are now being used for measuring the customer behaviors. As a result, 'Someone is Watching Us' television show creates an illusion that the viewers consider themselves as a peeker but the reality is totally different; people who think that they are peeping the people in the show are actually the ones are being peeked instead.

Keywords: Technology, Social Control.

* Yard. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi.

BİRİ BİZİ GÖZETLİYOR PROGRAMI VE ELEKTRONİK GÖZETİM

“Gözetlemek: (-i) Birinin yaptıklarını gizlice gözlemek, tecessüs etmek: Terbiyeli insanlar kimseyi gözetlemez. Tecessüs: a. Ar. 1. Gizlice bakma, 2. Görme, anlama merakı.” (TDK, 1974: 337)

Görmek ve bakmak: İnsanoğlunun tartışa geldiği, hatta belirli göndermelerle farklı durumları açıklamaya çalıştığı iki önemli eylemdir. Tıpkı “bakar kör” deyimindeki gibi... Gözlerimiz açık kaldığı sürece görürüz ve görebildiğimiz sürece de bakarız. Bakmak, görme eylemimizi yönlendirmemizdir; görmek için gözlerimizi bir şey üzerine çevirmemizdir. Bakma eylemimizi yoğunlaştırdığımızda ve gizli bir şekilde başkasının üzerine yönlendirdiğimizde ise farklı bir kavram ortaya çıkıyor, gözetlemek...

Gözetlemek kavramı, önce Hollanda’da başlayan ve daha sonra tüm Avrupa’ya yayılan “Big Brother” televizyon programı ile ülkemizde de oldukça yoğun bir şekilde kullanılır oldu. Aslında kelimenin düz anlamı oldukça basit; birilerinin yaptıklarını gizlice gözlemek. Birilerini, o sizi görmeden görme eyleminde bulunmak, bakma eyleminizi o kişi üzerinde yoğunlaştırmak. Oysa “Big Brother” yarışmasından türeyen “Orange Taxi” ve bunun Türkiye’de yayınlanan formatı, yani “Biri Bizi Gözetliyor” programının içinde yer alan gözetleme eylemini sadece bu basit anlamı ile açıklamaya çalışmak, aslında elektronik medyanın hızlı gelişimi ile toplumda oluşan yeni kavramları görmezden gelmektir. Çünkü, gözetleme kavramı ne “Biri Bizi Gözetliyor” programı ile başlamış, ne de bu programın içeriğindeki gözetleme eyleminin sınırlarında kalmıştır. Programa verilen “Big Brother” yani “Büyük Birader” adı ise hiç de tesadüf değildir. “Big Brother” adı George Orwell’in 1984 adlı romanından alınmıştır (Orwell, 1989) ve yine bu romana gönderme yapılarak gözetleme eyleminin monitörlerden gerçekleştirildiği özellikle vurgulanmaya çalışılmıştır. Oysa, Orwell’in 1984 adlı romanında toplumu gözetleyen “Büyük Birader” hiç de masum bir gözetim eylemi içinde değildir. Kuramsal olarak ise Louis Althusser’in “televizyonu, devletin bir ideolojik aracı olarak görme” savına dayanır (Althusser, 1991).

Bu kuramsal temelin yanında, gözetleme eyleminin nasıl bir televizyon programı ile bu derece tartışılır bir kavram haline geldiğini incelemek gerekmektedir. Türkiye’de 10 Şubat 2000 tarihinde, Show TV’de başlayan “Biri Bizi Gözetliyor” programı, tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi çok kısa bir sürede ülkenin gündemine oturmuş ve ilk bölümün yayınlanması ile birlikte toplumun geniş bir kesiminde bu program konuşulur olmuştur. Fakat bu tartışmalar, programın çıkış noktası olan Orwell’in “Büyük Birader” kavramı neredeyse gözden kaçırılmıştır. Marketlerden bankalara, eğlence merkezlerinden spor karşılaşmalarına kadar video kameralarla çevrelenmiş bir toplum, “Biri Bizi Gözetliyor” programı ile asıl gözetlenenin kim olduğunu unutmuş bir görünüm sergilemiştir. Bu bakış açısı, “Biri Bizi Gözetliyor”un yorumlarına da yansımış,

milliyetçi ve muhafazakar kesim daha çok programın Türk aile yapısını zedelediğini savunurken, sosyal demokratlar ise programı tüketim kültürünün en uç noktasının bir örneği olarak görmüştür.

Örneğin Alışan Satılmış, milliyetçi kesimin internet yayın organı olan Ötüken.Net web sitesinde “röntgencilik ağır sapıklıklardan biridir” diye başladığı yazısında, toplumda yaşanan yozlaşma ve çürümenin bir örneği olarak “Biri Bizi Gözetliyor” programını göstermiş (Satılmış, 2001), İslami kesimi temsil eden yazarlardan Hasan Sutay ve Selehattin Karakış ise, Zaman Gazetesindeki köşelerinde batıdan kopyalanmış bir televizyon programının toplumun değerlerini yok etmekten başka bir işe yaramayacağını belirtmişlerdir (Sutay ve Karakış, 2001). Milliyet Gazetesi'nin 21 Mart 2002 tarihli haberine göre ise, dönemim AK Parti Grup Başkanı Bülent Arınç "Biri Bizi Gözetliyor" programının yayınının durdurulması istemiyle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) başvurmuş, yayını süren programın, özel hayatta kalması gereken konuları kamuoyuna deşifre ettiğini ifade ederek, program için "Para ve şöhret uğruna kendi öz değerlerini tüketen bir toplum olmaya yönlendiriyor " demiştir (Milliyet Gazetesi, 2002). Daha sonra Ak Parti tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçilen Bülent Arınç, “kamu alanlarında türban kullanımı” konusunda Türk Silahlı Kuvvetleri ve Cumhurbaşkanlığı Makamı ile yaşadığı gerginliklerle sıkça gündeme gelmiştir.

Öte yandan Emre Gökalp Radikal2'de yayınlanan yazısında, gözetlenme eyleminden çok birbirlerini para için eleyen gençlerin, dostluk ve arkadaşlık mesajları vermek bir yana, toplumsal uzlaş ve ortak hedefler üzerinde birleşme yetisine zarar vereceğini ve dolayısıyla toplumdaki demokrasi anlayışının zedeleneceğini öne sürerken (Gökalp, 2001), Çağdaş Üngör, “Biri Bizi Gözetliyor” programının aslında toplumda var olan değerleri abartılı bir şekilde yansıtarak, topluma yine kendini izlettiği ve kendini özetlediğini savunmuştur (Üngör, 2001). Almıla Özdek ise, magazin programlarının özel hayatı sergilemesiyle, sıradan kişilerin özel hayatlarının da birer tüketim nesnesi haline geldiğini vurgulamıştır (Özdek, 2001).

“Biri Bizi Gözetliyor” programı, farklılıklar içerse de hemen hemen her kesimden önemli tepkiler toplamıştır. Tepkilerin sadece yayınlanmış makalelerle sınırlı olduğunu düşünmek hatalı olacaktır. Program hakkındaki tartışmalar tüm yaşam alanımıza girmiş, iş yerlerinde, evlerde ve diğer ortak yaşam alanlarında “Biri Bizi Gözetliyor” programı konuşulur olmuştur. Öyle ki, konu ile hiç ilgisi olmayan gazete haberleri ve köşe yazılarının başlıklarında bile programa gönderme yapan kelimeler seçilmiş ya da doğrudan programdan alıntılar yapılmıştır. Örneğin, Hürriyet Gazetesi, otomobiller için yeni bir buluş olan yön ve takip sistemini okuyucularına “Otomobilde de biri bizi gözetliyor” başlığıyla duyurmuş (Hürriyet Gazetesi, 2001), Ertuğrul Özkök ise, 8 Mart 2003 tarihli siyasi yorumlarını, konuyla hiç ilgisi olmayan “Biri Bizi Gözetliyor Evinde Hayat” başlığıyla yayınlamıştır (Özkök, 2003).

Program hakkında yapılan eleştiriler Radyo Televizyon Üst Kurulunu da harekete geçirmiş ve RTÜK'ün 21 Mart günü yaptığı toplantıda hakkında yapılan

şikayetler üzerine incelediği “Biri Bizi Gözetliyor” programının 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınlarına İlişkin Kanun’un 4. maddesinin (d) bendine göre “Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına aykırı olduğu” gerekçesiyle Show TV’ye bir gün süreyle “şartlı yayın durdurma” cezası vermiştir. Bu karar, muhafazakar kesimin program hakkındaki yorumlarını destekler niteliktedir. RTÜK bununla da kalmayıp, programın yayından kaldırılmaması halinde daha ağır müeyyidelerin uygulanması kararını da almıştır (Anadolu Ajansı, 2001).

RTÜK’ün bu kararı aslında daha önce görülmemiş bir örneği de içinde barındırmaktadır. RTÜK birçok televizyon kanalına farklı nedenlerle farklı sürelerde yayın durdurma cezaları vermiştir. Fakat bir ilk olarak, RTÜK başkanı, bir televizyon programını, yaptığı basın toplantısı ile ağır dille eleştirmiş ve programın izlenmeye alındığını belirterek, yayından kaldırılmaması halinde ağır müeyyidelerin uygulanacağını duyurmuştur. RTÜK, 2002 yılının Mart ayında ise Biri Bizi Gözetliyor programının yayınlandığı Kanal 6’ya bir hafta süreyle yayın durdurma cezası vermiştir.

Yaşanan bu ikilem bir bakıma Türkiye’de yaşayan izleyici profilini de ortaya koymaktadır. Çünkü, “Biri Bizi Gözetliyor” programının kapatılmasını isteyenler kadar, yayına devam edilmesini isteyenler de vardır. Hatta bu oran neredeyse %50’ye bile yaklaşmaktadır.

Örneğin, Telehaber.com internet sitesinde “*Biri Bizi Gözetliyor*” programı röntgenciliği teşvik mi ediyor? anketine katılan 1670 kişinin %58’i evet, % 37’si hayır ve %5’i ise fikrim yok cevabını vermiştir (Telehaber.com, 2001). Bu anketten daha sonra yapılan ve daha çok katılımcıyla gerçekleştirilen, Türk.net anketinde ise, “*Biri Bizi Gözetliyor*” yarışma programında kızlı-erkekli bir grubun aynı evde yaşaması hakkında ne düşünüyorsunuz? sorusuna 13.419 kişi katılmış ve katılımcıların %56’sı onaylamıyorum yanıtını verirken, %44’ü ise onayladığını belirtmiştir (Turk.Net, 2001). Türk.net’in anketinde fikrim yok seçeneğinin anketten çıkarılması, fikri olmayanların programa pozitif bakmaya daha yakın oldukları şeklinde algılanabilir.

Fakat bu anketlerin sadece internet kullanıcılarına yönelik olduğu, bu tür anketlere tepki oylarının daha fazla geldiği ve AGB kaynaklarından alınan veriler düşünüldüğünde; “programın ilk yayınlandığı 10 Şubat 2001 tarihinde programın her dakikasını ortalama 2 milyon 665 bin 481 kişi izlediği görülmektedir. Beşinci Cumartesi, 17 Mart 2001, izleyici sayısı dakika başına ortalama 3 milyon 938 bin 988 ile en yüksek seviyeye ulaşmış. Altıncı Cumartesi, 24 Mart 2001, ise izleyici sayısında küçük bir düşüş olmuş ve 3 milyon 465 bin 125 kişi izlemiştir” (Bir, 2001). İzleyicilerin en çok ev dışında geçirdiği cumartesi akşamlarının izleme oranlarını düşürdüğü göz önüne alınırsa, Türkiye’deki izleyici kitlesinin programa tepkisi olduğu kadar ilgisinin de olduğu söylenebilir. 2002 ve 2003 yıllarında yayınlanan yeni bölümlerin izlenme oranları düşüş gösterse de, 2003 yılında bir kanalın yayın planlamasını tamamen bu program üzerine kurması ve programı

izleyen kemikleşmiş bir izleyici kitlesini oluşturması, “Biri Bizi Gözetliyor” programının 3 yıl içerisinde önemli bir aşama kaydettiği görülecektir.

Peki toplumun içinden çıkan sıradan insanların yine sıradan ilişkilerini ekrana getiren bir program böyle neden bu kadar çok izleyici çekmektedir? Bu kadar ucuza üretilen bir program nasıl olur da, milyarlarca lira harcanarak hazırlanan programlar karşısında başarısını koruyabilmektedir? “Biri Bizi Gözetliyor” programı ile yaşanan bu sürecin ilk habercisi, yüzyıllardır tartışılan ve elektronik medya ile birlikte yeni bir boyut kazanan “gerçeklik” kavramıdır. Fotoğrafın ortaya çıkmasıyla birlikte nesnel gerçeklik kavramının tartışmaya açılması ve öznel gerçeklik kavramının ortaya atılması sürecini, televizyonun yaygınlaşmasıyla birlikte kurgusal gerçeklik kavramı takip etmiştir. Elektronik medyanın hakim olduğu yeni toplumsal düzende artık ne nesnel gerçeklikten, ne de öznel gerçeklikten söz edilebilir. Böyle bir ortamda, gerçek yeniden ve yeniden kurgulanmakta ve izleyiciye gerçeğin yepyeni bir sunumu aktarılmaktadır. Oluşturulan gerçeklik artık “kurgusal gerçekliktir” (Bazin, 1995).

Kurgusal gerçekliklerle dolu imgelerin bombardımanına uğrayan izleyici kitlesinin, günümüzde yeni bir gerçeklik kavramının arayışında olduğu söylenebilir. Bir bakıma, bu kurgusal gerçeklerden sıkılmış izleyiciye, “Biri Bizi Gözetliyor” programı yeni bir gerçeklik boyutu sunabilir. Bu gerçeklik boyutu ise, sabun köptüğü dizilerin formatında çokça rastladığımız dram öğesinin, oyuncu olmayan gerçek kişilere yaşatılması, yaşatılıyor izleniminin uyandırılmasıdır. “Biri Bizi Gözetliyor” programında sunulan kişiler ve olaylar, toplumun içinden çıkan ve beyaz camda görünmek için hiçbir fazladan özelliği bulunmayan insanlardır ve bu insanların yaşattıkları dram olgusu, kurgulanmış olsa da “salt gerçek” iddiasıyla ekrana yansıtılmaktadır. Kısacası bu bir gerçeklik yanılsamasıdır. Üzerinde durulan bu “gerçeklik yanılsaması”, bir bakıma izleyicileri kendi yaşamlarını bir aynadan izliyor duygusuna da itebilir.

Bu yaklaşımı da, televizyon-ayna ilişkisiyle açıklanabilir. Televizyonun toplumun bir aynası olduğu savı, sadece televizyonun bir kitle iletişim aracı olarak işlevsel özelliklerine değil aynı zamanda televizyonun görüntü oluşturma sistemine de dayanır. Yüzey üzerinde görüntü üretme sistemleri karşılaştırıldığında; görüntünün olduğu yüzeye ışık yansıtılmadığı, yani görüntünün kendisinin bizzat ışıklı bir yüzeyde olduğu tek görüntü üretme sistemi, televizyonun kullandığı elektronik görüntüdür. Daha da önemlisi, oluşan imge ile nesnesi eş zamanlıdır. Elektronik görüntünün bu özelliği, ayna görüntüsü ile özdeşleştirilmesine yol açmıştır. Elektronik görüntü, nesnelerin görüntülerini tıpkı bir ayna gibi yansıtmaktadır. Sanat tarihi açısından bakıldığında, elektronik görüntünün bu özelliğinin video sanatı içinde “narsis video” olarak kullanıldığı hemen göze çarpacaktır. İşte bu özellik, toplumsal açıdan dikkate alındığında ise, toplumun aynası olmaya en yakın araç olarak elektronik görüntüyü öne çıkarmaktadır.

Elektronik görüntünün eşzamanlı görüntü üretebilme yeteneği, televizyonda “canlı yayın” kavramını beraberinde getirmiştir. Canlı yayın kavramı, yaratılmaya

çalışılan salt gerçeklik kavramı ile birleştğinde ise, izleyiciyi büyüleyen yepyeni bir boyut kazanmaktadır. “Biri Bizi Gözetliyor” izleyicisi, gerek internetten canlı olarak, gerekse televizyondan bir günün özetini, yaratılan yeni gerçekliği kendi zamanı ile eş zamanlı olarak izleyebilme olanağına sahip olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken şey, hem televizyon yayınının, hem de internetin elektronik görüntü üretme sistemi ile gerçekleştirilmesidir. Böylelikle, izleyici kendi toplumsal yansımaları canlı olarak beyaz camda bulmaktadır. Bir bakıma, izleyici hem gözetleyen, hem de gözetlenen konumundadır.

Bu noktada gözetim olgusuna aynanın arkasından bakmak önem taşımaktadır. Gerçekte gözetleyen kimdir? Ya da gözetlenenler sadece Biri Bizi Gözetliyor programında görünen yarışmacılar mıdır? Yoksa toplumun tüm fertleri mi?

Aslında, modern toplumun gelişim süreci dikkate alındığında, uzun zamandır gözetlenen topluma belki de ilk kez bu derece açık ve kolay bir şekilde gözetleme olanağı verilmiştir. Oysa tüm bu gelişmeler dikkate alındığında, toplumsal bir gerçeklik olarak gözetleme kavramı sadece bu yönüyle mi incelenmelidir? Çünkü, toplumun gözetlenmesi hiç de yeni bir olgu değildir. Belki de gözden kaçan şeyin, *aslında toplumun gözetleyen değil, yüzyıllardır gözetlenen konumunda olduğunu*.

Toplumda gözetleme olgusunun, bireylerin kimliklerini ve güvenilirliklerini göstermek için belgesel bir kanıt sunmaya zorlanması ile başladığı söylenebilir (Lyon, 1997: 15). Bu süreçle birlikte, bireylerin tanınabilmesi için kimlik kartlarına ihtiyaç duyulması, gerçekleştirdikleri tüm yasal işlemlerde bu kartların kullanılması toplumsal denetimi kolaylaştırmıştır. Önceleri vergi toplama, askerlik vb. konularda toplumsal düzeni sağlamak amacıyla gerçekleştirilen denetim, elektronik teknolojisinin yaygınlaşmasıyla farklı alanlara da yayılmıştır. Artık her şeyin kolayca birer tüketim nesnesine dönüşebildiği bir ortamda, toplumsal düzen büyük farklılıklar göstermektedir. Günümüz toplumu Marx’ın basit değişkenle açıkladığı gibi doğrudan bir etkileşim içinde değildir. Toplumsal ilişkiler simetrik değil, asimetriktir ve daha karmaşık bir yapı sergilemektedir. Toplumdaki ilişkilerin oluşumu ve gelişimi sadece yapılan işlemler ve becerilerle değil, farklı toplumsal göstergelerin bileşkesi içinde gerçekleşmektedir (Bell, 1976: 148). Tüketimin en sert şekilde kısıktıldığı bu toplumda, gözetim Orwell’in yaklaşımından farklı olan, kapitalist bir içerik taşımaktadır.

Tüketici araştırmaları artık klasik yöntemleri kullanmamakta, araştırma tekniklerinde önemli değişimlere yönelinmektedir. Amaç yeni verilere en hızlı şekilde ulaşarak ve bu verileri yine en hızlı şekilde güncellemeaktır. İşte bu noktada elektronik teknolojilerinden sonuna dek yararlanılmıştır. Kredi kartlarından, internet ortamına dek birçok teknoloji aynı zamanda birer elektronik göz olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu süreç öyle bir kapsam ve güçte yayılmaktadır ki, modern topluma katılabilmek, elektronik gözetim altına girmeyi baştan kabul etmek anlamına gelmektedir (Lyon: 1997, 17).

Günümüzde kimlik kartları, vergi numaraları, kredi kartları, telefon numaraları vb. yaşamsal veriler, elektronik ortamlarda takip edilmektedir. Kamu alanı ve özel

alan ayrımın en net şekilde ayrıldığı ev ortamları bile elektronik gözetlemenin himayesi altına girmiştir. Evlerde kullanılan elektrik, su, doğalgaz miktarından, yapılan telefon konuşmaları sayısı ve dağılımına ve hatta evlerden yapılan internet erişim detaylarına kadar tüm veriler elektronik ortamlarda izlenebilmektedir. bireylerin web kameraları ile özel yaşamlarını teşhir ettikleri ve bu teşhirden para kazanabildikleri yeni bir yaşam biçimi ortaya çıkmıştır. İnternet kullanıcıları, tüketim alışkanlıklarına göre kategorize edilmiş elektronik postalarla karşılaşmakta ve yine kategorilere ayrılmış kullanıcı elektronik posta adresleri paket olarak ticari şirketlere pazarlanmaktadır.

NTVMSNBC haber portalında “ABD’de kamu siteleri mahremiyeti ihlal ediyor” başlığıyla yayınlanan bir habere göre; ABD’de 60’tan fazla federal web sitesinin yasal olmayan yazılımlar kullanarak, ziyaretçilerini izlediği ve online alışveriş alışkanlıklarını takip ettiği ortaya çıkmıştır. Amerikan kongresi tarafından hazırlanan rapora göre, kamu kuruluşlarına ait web sitelerinin, kullanıcı mahremiyet haklarını ihlal ettiğini iddia etmiş, ihlali gerçekleştiren bu siteler arasında, NASA, Ticaret, Eğitim, İçişleri ve Ulaştırma Bakanlıklarının da bulunduğu bildirilmiştir (NTVMSNBC, 2001b). Yine aynı haber portalında “Mahremiyet Satılıyor” başlığıyla yayınlanan bir başka haberde ise, Network Solutions adlı internet firmasının, altyapısının önemli bir bölümü sayılan veri tabanını pazarlamaya başlayacağı duyurulmuştur (NTVMSNBC, 2001a).

Özellikle elektronik ticaretin yaygınlaşmasıyla, internet kullanıcılarının web sitelerini ziyaret trafiğinin ölçümleri, kullanıcıların reklamlara maruz kalma sayısı ve tepkileri, web sitelerinde reklamlara maruz kalan kullanıcıların demografik profillerinin ölçülmesi daha da önem kazanmıştır (Başal, 2001). Bu süreç tabii ki internet kullanıcılarının yakından takibini de beraberinde getirmektedir. İnternette gerçekleştirilen gözetim uygulamaları toplumun genel güvenliği için değil, daha çok ticari etkinliklerde tüketici bilgilerine hızlı ulaşım amacıyla gerçekleştirilmektedir (Guggenheimer, 2000).

İnternet ortamında gerçekleştirilen gözetim, video kameraların ilk çıktığı yıllarda hırsızlara karşı marketlere kamera yerleştirilmesinden bütünüyle farklı bir amaca yöneliktir. 70’li yıllarda toplumun refahı adına yapılan elektronik gözetim genel bir halk desteği alırken, yıllar geçtikçe bu desteğin gitgide kaybolduğu gözlenmektedir. Örneğin, Fransa Bilgisayar Verileri ve Bireysel Özgürlükler Ulusal Komitesi (CNIL) tarafında yapılan araştırmaya göre, 1980’li yıllarda Fransız toplumunun hemen hemen %100’ü suç oranlarını düşürmeye yönelik video kamera kullanımına destek verirken, 1996 yılında yapılan bir araştırma sonucunda bu oranda ciddi değişikliklerin olduğu gözlenmiştir. 96 yılında yapılan bu araştırmada Fransız toplumunun sadece %9’u kameraları bir güvenlik unsuru olarak görürken, %51’i ise kameraları kişisel özgürlükleri kısıtlayan araçlar olarak nitelendirmiştir (Vitalis, 1998). Günümüzde ise kişilerin izinleri olmadan görüntülenmesi, bu görüntülerin herhangi bir yolla yayınlanması ciddi bir hukuksal tartışma konusudur. Türkiye’de bireylerin izinsiz olarak görüntülerinin alınması ve yayınlanması konusunda belirli bir hukuksal düzenleme olmadığı bilinmektedir. Bu konuda yapılan en sıkı yasal düzenleme Fransa’da Medeni Kanun’un 9. maddesinde bulunan “Bir kişiyi onayı olmadan diğerlerinden ayırt

ederek ortaya çıkarmak, söz konusu kişinin bireysel haklarına aykırı olduğu için açık bir kusurdur" ibaresidir (Duran, 1999).

Sonuç olarak, yaşanan tüm bu gelişmeler, modern toplum içinde gözetlemenin hangi boyutlara ulaştığını gözler önüne sermektedir. Önceleri toplumsal düzenin sağlanması ile başlayan basit denetim yöntemleri, teknolojinin de yardımıyla daha da karmaşıklaşmış ve tüketim toplumuna hizmet amacını da içeren yeni boyutlara yönelmiştir. Tıpkı diğer toplumsal olgular gibi, denetim içerikleri ve yöntemleri de değişim geçirerek tüketim topluma ayak uydurmuştur. Hatta "Biri Bizi Gözetliyor" programı örneğinde olduğu gibi, "gözetim" toplumun yeni eğlence biçimini yansıtan bir öge olarak yerini almıştır. Görüldüğü gibi "Biri Bizi Gözetliyor" programı, toplumsal gözetim açısından ne ilk ne de son örnek olarak ele alınabilir. Bu programın izleyicileri kendilerini her ne kadar "gözetleyen" konumunda hissetseler bile, gerçekte "gözetlenen" toplumun bireyleridir. Toplumsal gözetim sosyal yapılanma süreci ile ortaya çıkmış, içerik ve biçiminde farklılıklar gösterse de kapitalist toplum düzeni içinde de varlığını sürdürülmüştür. Teknolojinin sosyal yaşamın her aşamasında bu derece etkin olduğu bir ortamda en vahim olan şeyse, günümüz toplumunda yer alabilmek için gözetlenmeyi peşinen kabullenmektir.

KAYNAKÇA

- Althusser, L. (1991). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. Çev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Anadolu Ajansı. (2001).
<http://www.anadolujansi.com.tr/haberler/mart2001/22.html#Türkiye> 22 Mart 2001.
- Başal, B. (2001). "İnternette İzleniyor muyuz?". Medyakronik Akademi.
<http://www.medyakronik.com/akademi/makaleler/makaleler01.htm> 9 Mayıs 2001.
- Bazin, A. (1996). "Estetikçilik, Gerçekçilik ve Gerçek", *Çağdaş Sinemanın Sorunları*. Çev: Nijat Özön. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Bir, A.A. (2001). "Sizi Gidi Röntgenci Coşkunlar Sizi!". *Hürriyet Gazetesi*. 1 Nisan 2001.
- Duran, R. (1999). "Görüntü Hakkı mı, Haber Verme Hakkı mı?" *Radikal2*.
<http://www.radikal.com.tr/diger/ekler/radikal2/1999/02/14/yasam/gor.html> 14 Şubat 1999.
- Gökalp, E. (2001). "Biri Bizi Gözetliyor Hem de Dalga Geçiyor". *Radikal Gazetesi*. 4 Mart 2001.

Guggenheimer, L. (2000). "Big Browser is Watching You, How Institutional Investors Can Do Well by Doing Good on the Privacy Front" <http://www.blbglaw.com/pubworks/bigbrowser.pdf> September, 2000.

Hürriyet Gazetesi. (2001).

<http://arsiv.hurriyetim.com.tr/teknoturk/01/06/25/25haz2.htm> 25 Haziran 2001.

Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz*. Çev: Dilek Hattatoğlu. İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Milliyet Gazetesi. (2002). <http://www.milliyet.com.tr/2002/03/21/siyaset/siy01.html> 21 Mart 2002.

NTVMSNBC. (2001). "Teknoloji Haberleri" <http://www.ntvmsnbc.com/news/64563.asp> 16 Şubat 2001.

NTVMSNBC. (2001). "Teknoloji Haberleri" <http://www.ntvmsnbc.com/news/77622.asp> 18 Nisan 2001.

Orwell, G. (1989). *Bin Dokuz Yüz Seksek Dört*. Çev: Nuran Akgören. İstanbul: Can Yayınları.

Özdek, A. (2001). "Biri Kimliğimizi Gözetliyor" *Medyakronik Akademi*. <http://www.medyakronik.com/akademi/makaleler/makaleler31.htm> 9 Mayıs 2001.

Özkök, E. (2003). "Biri Bizi Gözetliyor Evinde Hayat", *Hürriyet Gazetesi*. <http://www.hurriyetim.com.tr/yazarlar/yazar/0..sid~9@nvid~239924.00.asp> 8 Mart 2003.

Satılmış, A. (2001). "Toplumumuzda Yozlaşmanın ve Çürümenin Özeti: Biri Bizi Gözetliyor!". *Ötüken.Net*. <http://www.otuken.net/alisan.satilmis/makaleler/m2/m27/m27.html> 9 Mayıs 2001.

Sutay H. ve Karakış, S. (22 Mart 2001). "Gözetlenmiyoruz". *Zaman Gazetesi*.

Telehaber. "Anket". <http://www.telehaber.com/anket.html> 11 Mayıs 2001.

Türk Dil Kurumu (1974). *Türkçe Sözlük*. Altıncı Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türk.net. "Günün Anketi".

<http://www.turk.net/anket/homepage.asp?QuestionID=529&page=1> 11 Mayıs 2001.

Üngör, Ç. (2001). "Biri Bizi Özetliyor". *Radikal Gazetesi*. 25 Mart 2001.

Vitalis, André. (1998). "They see you, but you don't see them, Big Brother is watching you on video" *Le Monde diplomatique*. Trans: Barry Smerin. <http://mondediplo.com/1998/03/11/video> March 1998.